

Az alkimista álma

Ébli Gábor Záborszky-könyvéről

BUJDOSÓ ALPÁR

Nem vitatni, legfeljebb kiegészíteni tudom és szeretném Ébli Gábor gondolatait, azokat, melyeket – elsősorban – a Záborszky Gábor munkásságáról, munkáiról szóló, most bemutatott könyvében megismertem.

Lehet, hogy hús, de az is lehet, hogy huzsonöt éve ismerem Záborszky Gábort. Persze művészetével intenzíven nem így régen foglalkozom. Ez valamikor a 90-es évekre datálható. De már akkor feltűnt, hogy – látszólag – teljesen különböző periódusok követik egymást, az amerikai popra vagy informellel rimelő munkáitól a Jackson Pollockkal felelő, ám csak megjelenésében pollockos alkotásokig. A felületes szemlélő állhatatlanságot, jobb indulattal a keresést vélheti felfedezni ebben a művészi magatartásban, ám egy kis odafigyelés után kiderül, hogy sokkal többről van szó. Nemcsak a vizuális megjelenítés lehetőségeinek kipróbálásáról, az adekvát megformálással való kísérletezésről szól a történet, hanem elsősorban arról, hogy hogyan lehet olyan üzenetet/vagy üzeneteket megfogalmazni a kimondhatatlannal, mely egyedül és kizárólag a művészet és a művész feladata. Jean-François Lyotard a fennségesről írt esszéjében arról beszél, hogy a művészetnek állandóan kísérleteznie kell, állandóan megpróbálni a megjeleníthetetlenre utalni, a megfogalmazhatatlannal hírt hozni.¹ Két évvel korábban Megyik Jánossal írtam ugyanerről a *Semmi konstrukciójában*.² Nos, Záborszky periódusai mögött is egyértelműleg ez a szándék, törekvés, próbálkozás húzódik meg – kezdettől fogva. Ébli Gábor is erről ír a fent idézett könyv 9. oldalán, így: „Vadonatújat csinálni – aligha reális, hiszen Záborszky mint ember és mint művész nem lett hirtelen más, valamint az életművet is egy minimális kohézió kell összetartsa. Ebből fakad az a dialektika, ahogyan a mai sorozatok új kreativitással hívnak életre régóta motoszkáló gondolatokat... Nem véletlenül: Záborszkyt pályája kezdete óta kíséri a transzcendens megidézetősége a művészet révén.”³

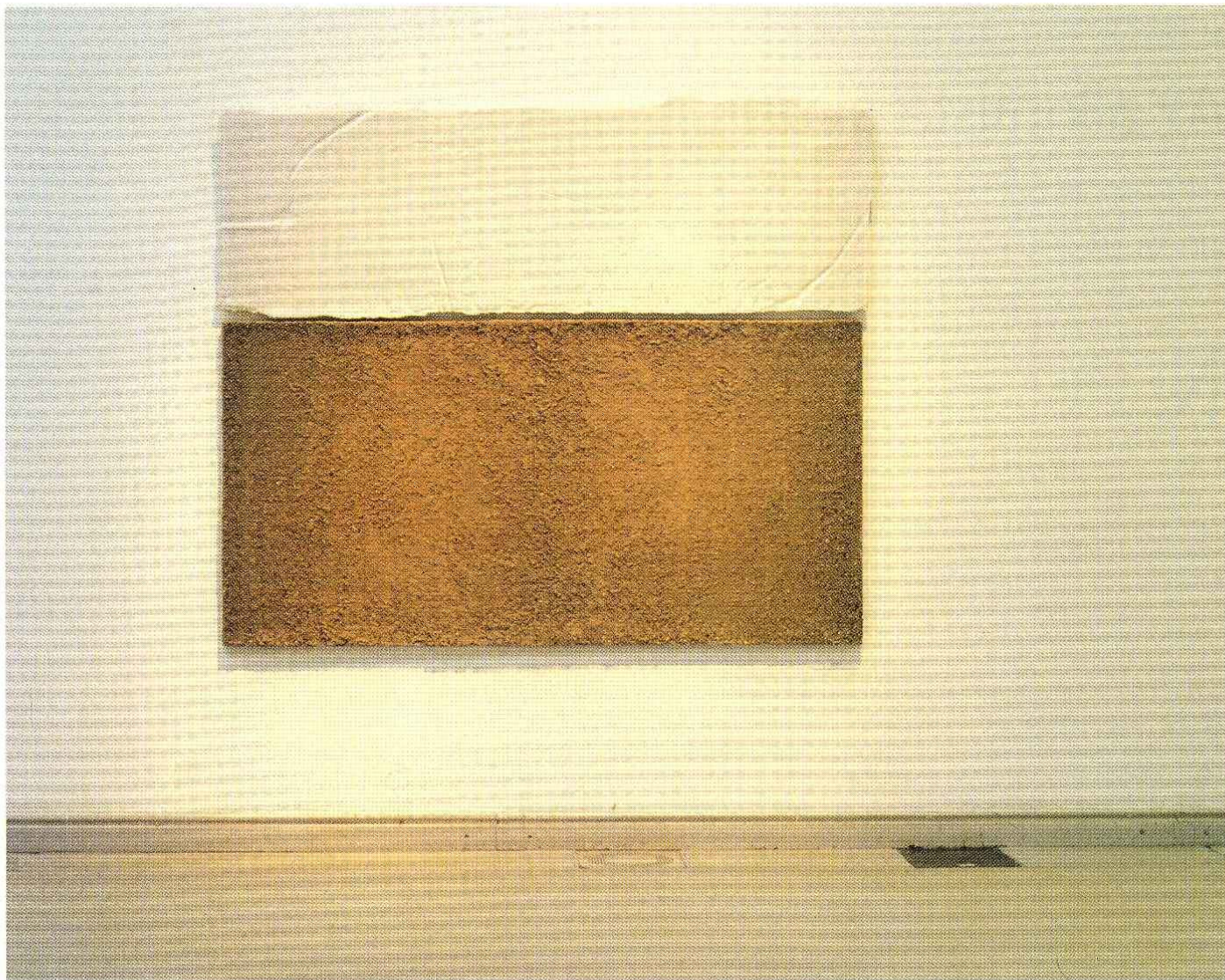
Az Ébli Gábor emlegette dialektika világunk faggatása, földünk, az anyag faggatása. Már a korábbi művekben is, de a veszprémi kiállításon bemutatottakban egészen egyértelműen tör fel ez a szándék. A műveken négy motívum: az arany, az ezüst, a kör és a koordináta-háló fér meg vagy küzd egymással. A természettudomány hajdani műhelyeiben találkozunk ezekkel az elemekkel. A kiállítás címe is az alkímiára utal (*Bevezetés az alkímiába*). Arról lenne tehát szó, hogy Záborszky meg akarja idézni az aranycsinálók szellemét, a számunkra titokzatos hókuszpókuszot, ahogy ólomból vagy más közönséges fémből akartak aranyat fabrikálni, amit ma, a magas technika és technológia korában meg szoktunk mosolyogni? És tényleg csupán ilyen egyszerű dolgokról szolt az alkímia?

Valójában a kezdet kezdetén, a 2–3. században ez az Alexandriából hozzánk származott

tudomány az anyagok fizikán túli, úgymond vegyi viselkedésével, a kémiával való foglalkozást jelentette. Csupán a 17. században, Paracelsus megjelenése után szorult vissza az okkult tudományok közé. Közönségesen a „királyok tudományának” nevezték, nem annyira, mintha királyok úzték volna, sokkal inkább azért, mert királyok pénzelték az alkímistákat, akiktől ellenszolgáltatásként minél hamarabb és minél több aranyat vártak. A valamirevaló alkímista viszont tudós volt. Tudjuk, hogy a bölcsök köve után kutatott. Hogy ez lett volna az az anyag, melynek érintésére bármilyen nemtelen fém arannyá vagy ezüstté változik, vagy éppen azt az életelixírt jelentette, mely az örök ifjúságot hivatott biztosítani – avagy éppen az a minden (világi) jelenség mögött meghúzódó rejtett formula, ami után még korunk Heisenbergje is kutatott (az a bizonyos

Záborszky Gábor: *Okura botja*, 2004, c-print, vászon, faág, 205×240 cm

Záborszky Gábor: Ericén átúszó felhő, 2004, gipsz, sóder, akril, vászon, 165×240 cm

„heisenbergi világképlet”!)? Vajon titokban, a művekben Záborszky Gábor is a bölcsek követ keresi? E periódus jó néhány képe ebbe az irányba mutat: a *Space night I.* és *II.*, a *Pollock-hommage*-ok és még inkább a *Drip painting* (Szent Ferenc) vagy a *Tisztelet Zeffirellinek*, melyeken már megjelenik az a koordináta-rendszer is, mely az úrkutatásban a világűrben való tájékozódás alapja.

Az alkímiára következő alkotói periódus, mely az akvarellfestő álmáról szól, csupán vizuálisan különül el az eddigitől. De még így sem igazán. Mert a vászonra felhordott természetes anyagok Záborszky egész pályáján jelen vannak: a föld, a kátrány, az agyag stb. Az egyetlen dolog, ami meghökkentheti az embert, az a fotó. Ám ez is csak káprázat. A 70-es évek *Leporellőjében*, *Képkapcsolásában*, a *Régi dolgok nyomaiban* – és még sorolhatnám tovább – a fotó alkotóelem. Korán, egészen a kezdeteken. Mégis, a Műcsarnokban a felnagyított színes képek engem is meghökkentettek. A virágok, a füvek, a kövek. És mégsem: nem tájképek ezek, nem

csendéletek, nem impressziók: látványról van szó, olyan vizuális élményről, melyben a színé a főszerep. Vagy talán ahogy a cím sugallja: a festő álmának felébredés utáni, emlékezetből való lejegyzéséről, „ahogy emlékszik” megvalósításáról? Mint ahogy egyikünk sem tudja álmát soha éberen úgy rekonstruálni, ahogy az tényleg volt. Záborszky a színes fotókhoz mindig valamilyen anyagot rendel hozzá: most már nem kátrányt, nem földet, nem ezüstöt-aranyat, hanem finom homokot, lávakőrleményt, kőzúzalékot, őrölt kristályt, fémport és sódert. Az akvarellek és a monokróm vásznak párosítása már eleve egyfajta panteista gondolkodásra, a Szent Ferencére, vagy a buddhizmusra utalnak, mely Giordano Bruno, Spinoza, Schelling és Bergson filozófiájából köszön vissza nemcsak Szent Ferencnek, hanem az antik idő hitvilágának is. Ha csak az *Ericével* megjelölt műre gondolok, mely a messze történelem előtti világból, majd a föníciai punokról, a normanokról, a középkor háborúiról hoz üzenetet a házak szürkés-barnás köveivel, a hófehér ga-

lambokkal (gipszrelief), és a mélyben lévő part sóderjával (a hozzárendelt vásznon).

De nem elég az akvarell és a monokróm vászon. A földön szárítókeretekre felhordott papírmásétáblákba botlik az ember (ha nem néz a lába elé), melyeken halványan vagy erősebben az alulról felhúzó akvarell színfoltjai jelennek meg. Mint az átvérző gézkötésen a piros foltok, a vér, az élet foltjai. De a felszívargó színek: színek és nem vér. Talán még ennél is több? Hegel panteizmusa szerint Isten a világ dialektikus folyamataiban maga-magát valósítja meg. Dialektikus folyamataiban. Dialektikus folyamat-e, ahogy egy-egy panel a békésen, szinte észrevehetetlenül felszívargó festékekkel (az időben) önmagát valósítja meg?

Ébli Gábor: Záborszky Gábor, Bp., 2004, Balassi

1. J. F. Lyotard: Das Erhabene und die Avantgarde. *Merkur*, 38. évf., 1984, 160.
2. Bujdosó Alpár – Megyik János: Semmi konstrukciója. *Magyar Műhely*, 43-44. szám, 1974.
3. Ébli, 9.